

<https://doi.org/10.31861/pytlit2020.102.148>

УДК 821.111-7.03=161.3

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ „ФІНАНСИ” В СУЧАСНОМУ БРИТАНСЬКОМУ РОМАНІ

Дмитро Ігорович Дроздовський

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

*Кандидат філологічних наук, науковий співробітник
Відділ зарубіжних і слов'янських літератур
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
Бул. М. Грушевського, 4, 01001, м. Київ, Україна*

Анотація. Проблемно-тематичний комплекс „фінанси” представлений як чинник тематичного ландшафту сучасного літературного процесу у Великій Британії. Це засвідчено в колективній теоретичній праці “The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction” (2018). Важливість комплексу зумовлена наявністю текстів, у яких для розуміння світогляду персонажів важливо враховувати соціально-економічне середовище, у якому перебувають персонажі і яке впливає на їх життєсвіт та поведінку. У романах “NW” (2012) З. Сміт (Zadie Smith), “Other People’s Money” (2011) Дж. Картрайта (Justin Cartwright) та “The Terrible Privacy of Maxwell Sim” (2010) Дж. Коу (Jonathan Coe) постає нова художня репрезентація образу грошей, що дистанціюється від матеріально-товарного світу й перетворюються в свідомості персонажів на „трансцендентальну цінність”, яка дає можливість не лише отримувати матеріальні товари, а й виявляється відокремленою від матеріального світу. Грошові процеси сприймаються як уявні речі. З іншого боку, це призводить до катаклізмів і болісних переживань, що виникають внаслідок втрати персонажами роботи та через загальну банківську кризу. Художній образ грошей у вказаних романах наводить на думку, що сучасні британські автори спираються на тенденції, генетично пов’язані з німецькою філософією та ідеями кантіанства. Фінанси є

не тільки формою досягнення матеріальних благ, а й інструментом, за допомогою якого людина здатна створити черговий віртуальний світ. Проаналізований тематичний спектр романів підтверджує концепцію Б. Шалагінова: джерела філософської думки німецького романтизму живили не лише культуру доби Модерну, а залишаються такими і для Постпостмодерну.

Ключові слова: трансцендентальне; гроші; економічна система; британський роман; постпостмодернізм; З. Сміт; Дж. Картрайт; Дж. Коу.

Починаючи від XIX ст. у зарубіжних літературах (романи О. де Бальзака, Е. Золя, Ч. Діккенса та ін.) наголошено на зв'язках між економічною реальністю та життєвими цінностями персонажів; показано, у який спосіб економічні фактори впливають на формування світогляду.

Сучасне літературознавство в аспекті неомарксистського прочитання літературних творів залишається уважним до вивчення взаємозв'язків між фінансово-економічним базисом персонажів і їх ціннісними шуканнями й моральними орієнтирами, світоглядними позиціями тощо. Традиційно „марксистська літературна критика вважає, що суспільний клас автора та його головна «ідеологія» (світогляд, цінності, інтуїтивні настанови, напівусвідомлені ідентичності тощо) чинять вирішальний вплив на те, що він пише” (Баррі 2008: с. 188). З огляду на це один із векторів марксистського аналізу літературного твору передбачає пошук чинників, які

розмежовують „експліцитний” (видимий або поверхневий) та „імпліцитний” (латентний чи прихований) зміст літературного твору, як це роблять і психоаналітичні критики, а потім пов'язують прихований зміст з основними марксистськими поняттями, як-от класова боротьба або суспільний прогрес (Баррі 2008: с. 199).

У пропонованій студії акцентовано на дослідженні постпостмодерністських літературних творів в аспекті вивчення кореляції між фінансово-економічним життям персонажів і їх уявленнями про взаємозв'язок між грошима й щастям, що визначають світоглядні орієнтири.

У нещодавно опублікованому у Великій Британії компендіумі “The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction”

представлено розділ „Фінанси”, що, на думку упорядників, визначає топіку літературного процесу ХХІ ст. Осмислення фінансових систем, впливу грошей на світогляд і поведінку персонажів – проблемно-тематичні комплекси, які репрезентовано в сучасних британських романах і вивчення яких дає можливість проаналізувати світоглядну особливість постпостмодерністських персонажів. Зазначений тематичний аспект має свою специфіку: гроші сприймаються оповідачами постпостмодерністських творів як трансцендентальне явище, яке дає можливість персонажам визначати цінності в житті, формулювати цілі і йти до них, докладаючи певні зусилля і в результаті формуючи з себе особистість.

Гроші показані не як матеріальні об’єкти, а як частина життєсвіту персонажів, як *ідеальна* категорія, яка формує „вищі цінності” сучасного світу. У такому разі доцільно дослідити ідейну основу цього комплексу та трансцендентальну сутність грошей як особливого явища постпостмодерністського художнього світу. Сприйняття грошей корелює з уявленнями персонажів про світ як телеологічне явище, у якому на сучасному етапі гроші стають частиною віртуальної дійсності, яка об’єднує представників різних корпорацій, транснаціонального бізнесу, а отже, різних країн. Таке розуміння дійсності реактуалізує кантіанську модель світорозуміння та змушує вдатися до вивчення явища в парадигмі філософських ідей, представлених у дискурсі німецького романтизму, теоретична констеляція якого представлена в книзі „Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики ХІХ–ХХ століть” Б. Шалагінова (2020). Інколи звертатимемося безпосередньо до філософських праць І. Канта і Ф. Ніцше для окреслення ідей, реактуалізованих у лоні британського постпостмодерністського роману.

Зауважимо, що в традиції німецького романтизму окреме важливе місце посідає ідея „віртуальності”. За Б. Шалагіновим, про „віртуальність” доцільно говорити як про одне із центральних понять у системі світоглядних настанов німецького романтизму. Віртуальність випливає з уявлення про світ як такий, який сприймає „Я”, а отже, кожний суб’єкт наділений власною автономною картиною реальності. „Наріжний камінь Кантового вчення – те,

що світ набуває остаточної форми лише в нашій свідомості” (Шалагінов 2020: с. 18). Специфіка зображення грошей у британських романах експлікує філософію, притаманну німецькому романтизму, яка, на думку Б. Шалагінова, суттєво позначилася на формуванні європейського Модерну. Гроші в такій парадигмі є компонентом „надфеноменального”, тобто *трансцендентального* світу, який хоча й корелює з фізичною дійсністю, проте не детермінований нею й відрізняється ідеалістичним характером, маючи стосунок до таких понять, як ідеал/ідеальне, уявне.

Мета статті полягає в тому, щоб схарактеризувати репрезентацію фінансового світу в сучасних британських романах З. Сміт, Дж. Картрайта та Дж. Коу, окресливши гроші як частину трансцендентального („надфеноменального”) світу.

У нещодавно опублікованій науковій праці „Романтики й модерністи” (2020) літературознавець Борис Шалагінов окреслює одну з демаркаційних ліній, що, на переконання дослідника, визначає кінець доби Модерну й початок Постмодерну. Одним із таких ключових чинників є інакший тип „гри”, який пропонує література.

Простір літератури (М. Бланшо) в добу Постмодерну позбавлений „вічного повернення” (Ніцше) до вітальності, волі до життя, детермінованої особливими стосунками між суб’єктом цивілізації та природою. Німецькі романтики натомість створювали літературу як „надфеноменальне” явище, здатне підштовхувати до *піднесеного* (в кантіанському розумінні). <...>. Ідея про „належне буття” як „надфеноменальність” передбачає, що наблизитися до такого буття „можна тільки подумки, але ця думка залишається для людини орієнтиром у її «вічному поверненні» до істини, добра, шляхетності й миру” (Шалагінов 2020: с. 9).

У такому разі поняття „надфеноменальне” – синонім до поняття „трансцендентальне”, яке є одним із базових у філософії кантіанства (Кант 2000: с. 56–75). Пошуки істини, добра та краси актуалізовані й у парадигмі сучасного британського роману, в якому гроші стали частиною „надфеноменального світу”, що дає персонажам уявлення про потребу в розвитку, зокрема й духовному.

Аналізовані в статті романи пропонують філософське потрактування грошей, а жанрову природу аналізованих творів доцільно розглядати в парадигмі соціально-психологічного роману, у якому виразний філософський первень. Гроші поєднують людей і визначають потребу фінансування в те, що визначає для персонажів ціннісні категорії в житті. Побудова життя саме в ціннісній площині й уможлиблює духовне зростання, тобто актуалізацію ідеї прогресу, яка була властива німецьким романтикам.

Література доби Постмодерну, за Б. Шалагіновим, пролонгує ті тенденції, які озвучив Ф. Ніцше і які стосуються пануванням філістерського мислення, обивательської свідомості, що на перше місце ставить питання матеріального комфорту, фінансової спроможності та соціальної захищеності. Натомість у річищі сучасного (=постпостмодерністського) британського роману окреслено тенденції, які засвідчують інакше ставлення персонажів постпостмодерністських романів (це поняття знаходить обґрунтування в низці попередніх досліджень (Дроздовський 2019)) до грошей і загалом до перебування людини в системі фінансових взаємовідносин.

Пол Кроствейт (Paul Crosthwaite) – викладач англійської літератури, автор книг “Trauma, Postmodernism, and the Aftermath of World War II” (2009), “Show Me the Money: The Image of Finance, 1700 to the Present” (2014) та ін. У праці 2014 року дослідник здійснив огляд образу грошей у літературі в історичній динаміці від 1700 р. до сьогодення. У “The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction” він аналізує роль грошей у сучасних британських романах. Звертаючи увагу на такі поняття, як бренд, банківські справи, існування транснаціональних корпорацій, науковець підштовхує читачів до думки, яка суголосна з міркуваннями Б. Шалагінова. Йдеться про те, що гроші в постпостмодерністському романі Великої Британії постають фактором *трансцендентального* художнього світу. На думку Л. Федоріва, „трансцендентне (трансцендування) як досягнення абсолютних граней та подолання їх постає вихідним орієнтиром для розроблення окремих методологічних позицій філософських досліджень, а також для способу постановки філософських питань загалом” (Федорів 2008: с. 56). Розвідки Б. Шалагінова та

П. Кроствейта значною мірою привертають увагу сучасного літературознавства до шукань у царині *трансцендентального*, а також, що важливо, й до розширення предметно-тематичного поля літературознавства. Дослідження П. Кроствейта привернули значну увагу у Великій Британії, зрештою, науковець став автором відповідного розділу в теоретичному компендіумі “The Routledge Companion...”, що має важливе значення для літературознавства.

Залучення *методології марксистського аналізу* до сучасного британського роману інспіроване тим, що тема фінансів знаходить своє відображення в компендіумах сучасної британської літератури, у яких зібрано теоретичні погляди на розвиток нинішнього літературного процесу. Важливість репрезентації фінансів детермінована тим, що, наприклад, Зеді Сміт уже в назві роману використовує поштове індексне скорочення NW (тобто North West) у Лондоні, що автоматично привертає увагу читачів до заможного лондонського північно-західного району, мешканці якого мають стереотипне сприйняття в масовій свідомості („багатії”, „високий соціальний статус”, „комфортні та великі будинки” та ін.). Персонажі лише вдягають маску для інших; насправді вони відчувають внутрішній дискомфорт і не мають цілі в житті:

They are not good people. *They do not even have the integrity to be the sort of people who don't worry about being good people* (курсив наш. – Д. Д.). They worry all the time. They are stuck in the middle again. *They buy always Pinot Grigio or Chardonnay* (маркери соціального статусу в романі. – Д. Д.) because these are the only words they know that relate to wine. They are attending a dinner party and for this you need to bring a bottle of wine. <...>. Privately she thinks: you want to be rich like them but you can't be bothered with their morals, whereas I am more interested in their morals than their money, and this thought, this opposition, makes her feel good. Marriage as the art of invidious comparison (Smith 2012: с. 32).

З. Сміт здійснює ревізію традиційних уявлень читачів стосовно мешканців району Лондона, показуючи, як відбувається процес трансферу культурних цінностей і чому наявність фінансової стабільності та грошей не забезпечує відчуття щастя, не гарантує персонажам радості від проживання днів.

У романах “Other People’s Money” (2011) Дж. Картрайта (Justin Cartwright), “The Terrible Privacy of Maxwell Sim” (2010) Дж. Коу (Jonathan Coe), “NW” (2012) З. Сміт (Zadie Smith) гроші, на думку Пола Кроствейта, більше не означають для персонажів *прагматичного* матеріального світу, а є чинником здобуття інакших цінностей і глибшого розуміння світу, якому загалом повернуто поняття „трансцендентальної вартості”. Категорія моралі набуває важливої актуалізації в романі “NW” З. Сміт.

У романі “Other People’s Money” Дж. Картрайта, на думку П. Кроствейта, йдеться про „ліричний реалізм” (“lyrical realism”) (O’Gorman and Eaglestone 2018: с. 110). Ключова проблема у творі пов’язана з тим, що сприйняття грошей дедалі більше нагадує сприйняття *уявного*, що не має безпосереднього стосунку до реального життя. Клієнти банків із часом сприймають гроші як продукт, який банки створюють буквально з повітря: “they could make money appear from nowhere” (Cartwright 2011: с. 71). У романі “The Terrible Privacy of Maxwell Sim” Дж. Коу основна сюжетна лінія розгортається на тлі масового економічного колапсу, фінансової кризи, яку переживають в Англії. Люди втратили заощадження й роботи, вони розгублені й не знають, що робити. На цьому тлі Макс, протагоніст роману, вирішує створити новий бренд зубної пасти, що дасть можливість вирватися з апокаліптичного кола проблем і створити щось нове, цінність чого полягає не стільки в можливості продати краще на ринку, скільки в здатності створити нове, що має трансцендентальну цінність для Макса. Цінність речі в романі представлена як цілковито абстрактне явище, яке не має кореляцій із матеріальною дійсністю:

The value of any object [is] entirely abstract, entirely immaterial. And yet these completely non-existent entities – we call them prices – are what we base our whole society upon. And entire civilization built on... well, on air, really. That’s all it is. Air...

Until now, most people have never really appreciated it. Most people have gone about daily business on the comfortable assumption that something real and solid underpins everything we do. Now, it’s no longer possible to assume that. And as that realization sinks in, we’re going to have to adjust our whole way of thinking (Coe 2010: с. 110).

На абстрактності образу грошей у романі “NW” З. Сміт також наголошує і вже згаданий П. Кроствейт: “The abstractions and obscurities of finance are strongly implicated in these defamiliarizing strategies” (O’Gorman and Eaglestone 2018: с. 268).

Оповідач роману Дж. Коу фіксує новинні повідомлення „з апокаліптичними заголовками” (Coe 2010: с. 106), вони засвідчують, що „втрата грошей може означати кінець західної цивілізації” (Coe 2010: с. 106). Як зауважує П. Кроствейт,

Coe’s narrative follows its hapless Everyman protagonist, Max, on a picaresque journey from the South of England to the Shetland Islands to promote a new brand of toothbrush. He crosses a land wrecked by economic strife <...>. The news is full of “apocalyptic headlines” (O’Gorman and Eaglestone 2018: с. 269).

Дослідник також звертає увагу на той факт, що в романі Дж. Коу, “a conception of the financialized economy as lacking any tangible foundation is conveyed by Max’s urbane acquaintance Clive” (O’Gorman and Eaglestone 2018: с. 269). Гроші як „чиста валюта” (не безпосередні банкноти, які можна тримати в руках, а віртуальні гроші) постають новим продуктом глобалізації, формою глобального нематеріального й опосередкованого віртуально-цифровим середовищем зв’язку між людьми, можливістю трансферу свободи тощо. Так, створення нового бренду дає можливість персонажам не просто запустити нову виробничу лінію, яка здобуде масове сприйняття, а отже, матиме значний фінансовий зиск для творців, а й долучитися до творення нових сенсів. Саме потреба в нових сенсах і реалізує „волю до життя” постпостмодерністських персонажів, які мають генетичний зв’язок із європейським романтично-модерним світоглядом, на чому наголошує Б. Шалагінов у праці „Романтики й модерністи”. Водночас наведене поняття стосується філософії Ф. Ніцше. Гроші мають стимулювати волю до життя, яке повинне протікати в парадигмі ціннісних пошуків і духовного прогресу. Не людина (як товар) для грошей, а гроші – чинник прогресу й форма перетворення дійсності, можливість пошуку відповіді на екзистенційні питання.

Роман “NW” Зеді Сміт (Zadie Smith) у наративному плані представлений низкою історій, об’єднаних топосом Лондона, точніше, як уже було наголошено, його північно-західної частини. Сама назва роману є поштовим індексним скороченням від North West – Північний Захід Лондона. Британські теоретики в “The Routledge Companion...” розглядають зазначений твір у системі, що стосується компаративістичного перехрестя дискурсу літератури й фінансів. Персонажі роману (Леа, Фелікс, Наталі, Френк, Натан та ін.) – мешканці тієї частини мегаполісу, що асоціюється в сприйнятті британців і, передусім, лондонців із заможними мешканцями, на відміну від інших частин Лондона. Водночас зображений світ не позбавлений імагологічних питань, а також висвітлення теми мультикультуралізму.

Зображення урбаністичного простору в романі пов’язане з репрезентацією ключового мотиву фрустрації, психологічного дискомфорту, „нестачі щастя”, які переживають персонажі. Письменниця створює художню дійсність, у якій показано як побут, так і роботу персонажів, як виробничі взаємовідносини, так і дружні стосунки. Проте в усіх соціальних взаємодіях персонажі виявляють психологічне невдоволення, прагнучи втекти від тієї дійсності, у якій перебувають, вдаючись до створення ілюзорного щастя, яке має симулякріву природу (наприклад, наявність друзів на фейсбуці, які, проте, нічого не варті в плані реального життя).

Персонажі відчувають екзистенційну несвободу, оскільки не здатні подолати відчуття спустошеності, екзистенційної самотності, яка не зникає в спілкуванні з членами родини або друзями. Мотив несвободи реактуалізований у сучасному британському романі “NW”: наявність родини, друзів, гарного заробітку не забезпечує відчуття не удаваного, а справжнього щастя.

Північно-західний Лондон, який мислиться для більшості як успішний і соціально комфортний простір, у своїй літературній репрезентації складається з персонажів, які не можуть знайти власного місця у змальованому світі. З цього виникає мотив внутрішньої міграції, психологічної втечі до себе за допомогою наркотиків, розпусного життя (зв’язки з повіями) та ін. аморальних форм існування. Показаний плин життя в романі “NW” нагадує існування в екзистенційному розумінні: наявні персонажі не

видаються цілісними есенціями, сформованими внаслідок екзистенції. Колдвелл (Caldwell) у романі – це вигаданий район Лондона, який, проте, має реальний „прототип” – північно-західний Лондон, котрий для британців має чіткі стереотипні конотації й сконструйовані автообрази. Британський постпостмодерністський роман експлікує духовні шукання персонажів відповідно до екзистенціалістської проблематики, за якої життя мислиться як абсурд, якому потрібно чинити опір.

Гроші в романі дають персонажам можливість забезпечити лише поверхове уявлення про соціальну розміреність життя, а не про внутрішню гармонію персонажів.

Мотив фрустрації виникає “NW” у різних ситуаціях. Крім того, виразним є мотив *штучності життя*. Персонажі під час обіду розмірковують про те, що на сучасному етапі технології посилили здатність створювати реальність-замінник (субститут), яка покликана злагодити соціальні негаразди й допомогти людям підлаштуватися до нових викликів: “Technology is offered as a substitute for that impossible request. Stair lifts. Pacemakers. Hip replacements. Dialysis machines” (Smith 2012: с. 38). Виникає питання про мультикультурність світу, в якому молоді люди створюють родини, переїжджають із Індії, Китаю та ін. країн до Великої Британії. Проте ці молоді люди не можуть одразу ж забрати до себе й батьків, оскільки діють певні візові обмеження, заборони, процедури, які потрібно пройти:

Meanwhile parents have become old and ill at the very moment their children want to have their own babies. Many of the parents are immigrants – from Jamaica, from Ireland, from India, from China – and they can't understand why they have not yet been invited to live with their children, as is the custom, in their countries (Smith 2012: с. 38).

Спілкування за допомогою різних відеоканалів дає можливість людям старшого віку не відчувати полишеності.

Ще один виклик нової доби – телефони, які створюють для молодих людей окрему реальність, з якою юнаки не розлучаються навіть під час прийняття їжі: “most people have their phones laid next to their dinner plates” (Smith 2012: с. 38). Оповідач кепкує з таких явищ, без яких, проте, неможливо уявити сучасний світ. Розвиток

технологій неминучий, він покликаний продовжити життя й забезпечити його нову якість: діаліз, заміна кістки або суглоба штучним субститутом дає можливість людині жити далі, не відчуваючи дискомфорту.

Отже, створюються нові соціальні практики й, відповідно, соціальні міфи, в яких життя людини нерозривно пов'язане з технологіями, здатними замінити „справжнє”. У такому разі майбутнє проектується як простір тотально гібридний.

Мотив перетину в різних соціальних практиках *справжнього* та *реального* детермінує особливий субмотив: наявність персонажів, які не можуть розпізнати обману, які видаються довірливими й наївними, зокрема коли справа стосується грошей. Леа вплутана в шахрайство з боку невідомої жінки, її чоловік, французький африканець Мішель, так само не може зарадити в ситуації конфлікту. Леа, на відміну від Наталі (до зміни імені – Кейша), не прагне матеріального надлишку, вона не пишається своїм соціальним станом та заробітками, хоча й живе доволі заможнo, як і всі мешканці лондонського північного заходу. Усі персонажі, як зауважує оповідач, перебувають в одній мережі, вони – споживачі приблизно тих самих товарів доволі високої якості, як-от вина марки “Pinot Grigio” або “Chardonnay”: “They buy always Pinot Grigio or Chardonnay because these are the only words they know that relate to wine” (Smith 2012). Усі мешканці північного заходу є частиною соціального світу, в якому статки й матеріальні блага не забезпечують внутрішнього щастя. Персонажі видаються щасливими, лише коли занурені у власні рефлексії, коли, перебуваючи одне з одним, віддаються мовчанню й прагнуть збереження тиші. Вони виявляють симпатію, кажуть, як кохають одне одного, проте водночас читач спостерігає за внутрішньою самотністю персонажів, які живуть у ізолюваності як усередині родини, так і тримаючи дистанцію з сусідами, з якими лише удають добрі товариські взаємини.

Художній світ сучасних британських романів виявляє особливу тенденцію в плані репрезентації категорії *трансцендентального*. Зазначене поняття відсилає, передусім, до феноменології та антропології І. Канта й оприявнює комплекс філософських і психологічних проблем, пов'язаних із розумінням

тих процесів і закономірностей, які сприймаються персонажами романів умоглядно і безпосередньо не стосуються фізичної реальності. Під час репрезентації фінансових систем у сучасних британських романах Дж. Картрайта, Дж. Коу, З. Сміт особлива увага приділена зображенню психології персонажів та їх світовідчуттю, зумовленому перебуванням у фінансових зобов'язаннях і кореляціях із зовнішнім світом. Водночас, як зауважує П. Кроствейт, у сучасних британських романах ідеться про постулювання ідеї, згідно з якою фінансова система постає *ідеальним* простором, наближеним до *ейдологічного*. Гроші перетворюються для персонажів у своєрідну ідеальну сутність (ейдос), що не мислиться як ресурс, за допомогою якого можна придбати потрібний товар. Кореляція між „вагою” грошей і світом товарів/речей зникає, натомість фінансова система репрезентована як *ідеальний* світ, який визначає динаміку фізичного/матеріального світу. Проте у свідомості персонажів гроші більше не сприймаються як чинник світу матеріального. П. Кроствейт розглядає трансформацію образу фінансової системи як одного з чинників художнього світу сучасного британського роману. Міркування П. Кроствейта дають підстави звернутися до філософських поглядів І. Канта, зокрема в аспекті ідеї *цілісності* буття, яке поєднує фізику й метафізику. „Світ утворює одне ціле, але не як чуттєве і не як духовне уявлення, і в розумінні цього полягає велике звільнення” (Ницше 1990: с. 584).

У сучасному британському романі *трансцендентальне* (за Кантом) фактично поєднано з трансцендентним, що в докантианській філософській традиції були синонімічними поняттями, І. Кант обґрунтував відмінність між цими термінами сучасного філософського дискурсу. Метафізичне мислиться водночас як антонім до трансцендентального, оскільки метафізичне не може мати безпосереднього стосунку до суб'єкта („Я”) й дається в ірраціональному, інтуїтивному осягненні, яке не може бути потрактоване в категоріях чистого розуму.

Фінансове життя – особливий компонент художнього світу, в якому реалізовано ідею кореляції між персонажами та фінансовими чинниками, які визначають їх світогляд і впливають на життєсвіт. Гроші в уявленні персонажів романів З. Сміт,

Дж. Картрайта і Дж. Коу перетворюються на *надфеноменальне* (Б. Шалагінов) явище, яке дає можливість реалізувати свободу особистості. Гроші є частиною ідеальної системи, яка не має фізичного вияву і яка більше для персонажів не асоціюється з товарообігом «фізичної реальності», тобто соціально-економічним життям. Фінанси перетворюються на силу, яка допомагає реалізувати *волю до життя* (Ф. Ніцше). Натомість у романах піддано критиці мотив надмірного споживання (*гіпертрофованого консьюмеризму*) й нездорової „залежності” персонажів від товарів/брендів.

У сучасних британських романах комплекс фінансів безпосередньо пов’язаний із роздумами персонажів над ціннісним виміром життя. Ідеться про спробу побудувати життя відповідно до сенсів, які мають *трансцендентальний* характер. У такому разі актуалізація екзистенційних шукань персонажів і їх уявлення про життя як таке, що визначається трансцендентальними чинниками, актуалізує комплекс ідей німецького романтизму.

Важливе місце в цій системі британського постпостмодерністського роману посідає *кантіанський* світогляд. Кантіанство передбачає уявлення про світ як цілісне феноменологічне буття, де важливе місце мають понадфізичні явища. Персонажі сучасних британських романів З. Сміт, Дж. Картрайта та Дж. Коу сприймають гроші як частину віртуального світу. Гроші мають цінність саме в аспекті збільшення життєвої вітальності персонажів, яка визначається здатністю мати гідне життя. Під гідністю розуміється ціннісна наповненість і орієнтованість на пошуки сенсу в житті.

Гроші сприймаються як віртуальне явище, а не конкретно-матеріальні банкноти або ж форма матеріальних статків. *Матеріальне* більше не приносить задоволення, а персонажі прагнуть сформуванню новий світогляд, у своїй суті апрагматичний. Вони прагнуть сприймати реальність як цілісне буття, у якому явища фізичного світу (покупки в супермаркеті, зустрічі, розмови за столом) мають давати відчуття духовного полегшення й забезпечувати поступ. Такий ідеалізм визначає потребу персонажів у пошуках сенсів, що мають екзистенційний характер. Персонажі сприймають світ у кантіанській парадигмі, яка набуває

актуальності у річищі сучасного британського роману. Концепція Б. Шалагінова про евристичний потенціал філософії німецького романтизму в добу Модерн знаходить своє потвердження і в період постпостмодерну. Оповідачі звертають увагу на незадоволеність персонажів власним життям, їх потребу інвестувати гроші в те, що є нематеріальним і що наповнює життя сенсом.

У романах представлені внутрішні монологи, які засвідчують, що персонажі прагнуть дошукатися того, як пов'язати власний соціально-економічний статус зі щастям. Належність до певного соціального шару автоматично не гарантує щастя, навпаки, сусіди й оточення не розуміють внутрішніх проблем персонажів. Драматичні колізії в романах поєднано як у зовнішньому вимірі, так і у внутрішньому. Романи пропонують два виміри життя: зовнішні зіткнення або ж, навпаки, успішний зовнішній шар, за яким приховано внутрішні шукання, невдоволеність і фрустрацію. Гроші сприймаються як чинник ідеального світу, який потрібно трансформувати в щастя (через розуміння в родині, духовну єдність із батьками тощо) – явище, що не має матеріального вираження.

- Баррі, П. (2008). *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія*. Пер. з англ. О. Погинайко; наук. ред. Р. Семків. Київ : Смолоскип, 360 с.
- Дроздовський, Д. (2019). Постмодернізм vs постпостмодернізм: світоглядно-філософські відмінності (на матеріалі сучасного британського роману). *Філологічні трактати*, т. 11, № 3–4, с. 32–40. [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4)
- Кант, І. (2000). *Критика чистого розуму*. Пер. з нім. та прим. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 504 с.
- Ницше, Ф. (1990). *Сочинення*. В 2 томах. Москва : Сирин, т. 1, 829 с.
- Федорів, Л. (2008). Особливості розуміння і виявлення трансцендентного в класичній та некласичній філософії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, № 607: Філософські науки, с. 55–64.
- Шалагінов, Б. (2020). *Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики XIX–XX століть*. Київ : Видавничий дім „Києво-Могилянська академія”, 224 с.
- Cartwright, J. (2011). *Other People's Money*. London : Bloomsbury, 272 p
- Coe, J. (2010). *The Terrible Privacy of Maxwell Sim*. London : Penguin, 352 p.

- O’Gorman, D. and Eaglestone, R. (eds.) (2018). *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction*. London, New York : Routledge, 474 p. <https://doi.org/10.4324/9781315880235>
- Smith, Z. (2012). *NW*. London : Penguin, 352 p. URL : <https://www.npr.org/2012/08/29/159991094/exclusive-first-read-zadie-smiths-nw> (дата звернення: 10 жовтня 2020).

TRANSCENDENTAL VALUE OF MONEY IN THE CONTEMPORARY BRITISH NOVEL

Dmytro Drozdovskyi

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

Department of World and Slavic Literatures

Shevchenko Institute of Literature of the NAS of Ukraine

4 Hrushevskiy Street, 01001, Kyiv, Ukraine

Abstract. The problem-thematic unit “Finance” is outlined in the theoretical work “The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction” (2018). The importance of this unit is due to the presence of texts in which to understand the worldview of the characters it is important to take into account the socio-economic environment in which the characters live and which affects their behavior. In the novels “NW” (2012) by Zadie Smith, “Other People’s Money” (2011) by Justin Cartwright and “The Terrible Privacy of Maxwell Sim” (2010) by Jonathan Coe, the writers offer a new representation of the image of money, which distances money from the material world and becomes a transcendental value. Monetary processes are perceived as imaginary phenomena that the characters perceive speculatively. This leads to cataclysms and painful experiences arising from the loss of the characters of their work and the total banking crisis. The representation of money in the novels exploits the tendency that contemporary British authors discover trends related to German philosophy and the ideas of Kantianism. Money is not a form of achieving material goods, but a tool that shows that the characters are able to create another virtual world, which can exist as a speculative phenomenon. The presented range of novels confirms the ideas of B. Shalahinov that the sources of philosophical thought of German Romanticism were nourishing both for the Modern period and the Post-postmodern one, in particular exploited in the British post-postmodern novels.

Keywords: transcendental; finance; economic system; British novel; post-postmodernism; Z. Smith; J. Cartwright; J. Coe.

References

- Barry, P. (2008). *Vstup do teorii: literaturoznavstvo ta kul'turolohiia* [Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory]. Translated from the English by O. Pohynaiko. Kyiv : Smoloskyp, 360 p. (in Ukrainian).
- Drozdovskyi, D. (2019). Postmodernizm vs postpostmodernizm: svitohliadno-filosofs'ki vidminnosti (na materiali suchasnoho brytans'koho romanu) [Postmodernism vs Post-Postmodernism: Worldview and Philosophical Differences (on the Material of the Contemporary British Novel)]. *Filolohichni traktaty*, vol. 11, no. 3–4, pp. 32–40. (in Ukrainian). [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4)
- Kant, I. (2000). *Krytyka chystoho rozumu* [Critique of Pure Reason]. Translated from the German by I. Burkowski. Kyiv : Yunivers, 504 p. (in Ukrainian).
- Nietzsche, F. (1990). *Sochineniia*. V 2 tomakh [Writings. In 2 volumes]. Moscow : Sirin, vol. 1, 829 p. (in Russian).
- Fedoriv, L. (2008). Osoblyvosti rozuminnia i vyjavlennia transtsendentnoho v klasychnii ta neklasychnii filosofii [Peculiarities of Understanding and Expression of Transcendental in Classical and Non-Classical Philosophy]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnik"*, no. 607: Filososfs'ki nauky, pp. 55–64. (in Ukrainian).
- Shalahinov, B. (2020). *Romantyky i modernisty. Narysy z istorii nimets'koi literatury ta estetyky XIX–XX stolit'*. Kyiv : Vydavnychi dim "Kyievo-Mohylians'ka akademiia", 224 p. (in Ukrainian).
- Cartwright, J. (2011). *Other People's Money*. London : Bloomsbury, 272 p
- Coe, J. (2010). *The Terrible Privacy of Maxwell Sim*. London : Penguin, 352 p.
- O'Gorman, D. and Eaglestone, R. (eds.) (2018). *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction*. London, New York : Routledge, 474 p. <https://doi.org/10.4324/9781315880235>
- Smith, Z. (2012). *NW*. London : Penguin, 352 p. URL : <https://www.npr.org/2012/08/29/159991094/exclusive-first-read-zadie-smiths-nw> (accessed: 10 October 2020).

Suggested citation

Drozdovskyi, D. (2020). Rezentatsiia problemno-tematichnoho kompleksu "finansy" v suchasnomu brytans'komu romanu [Representation of the Problem-Thematic Unit "Finance" in the Contemporary British Novel]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 102, pp. 148–163. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.31861/pytlit2020.102.148>

Стаття надійшла до редакції 22.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку 23.12.2020 р.